

ДОСЛІДНИК СПІЛЬНОЇ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ МИНУВШИНИ ТАДЕУШ СРОГОШ (до ювілею вченого)

Стаття присвячена відомому польському вченому – історику Тадеушу Срогошу. Висвітлено життєвий шлях, становлення й розвиток наукової кар'єри дослідника.

Ключові слова: польсько-українська минувшина, дослідження історії України, польська історіографія.

Статья посвящена известному польскому учёному – историку Тадеушу Срогошу. Освещено жизненный путь, становление и развитие научной карьеры исследователя.

Ключевые слова: польско-украинское прошлое, исследование истории Украины, польская историография.

The article is dedicated to the famous Polish scientist – historian Tadeusz Srogoshu. Covered life, formation and development of a scientific career researcher.

Key words: Polish-Ukraine past, research of Ukraine history, Polish historiography.

Ім'я доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри історіографії та методології історії Тадеуша Срогоша відоме широкому загалу вітчизняних фахівців [1]. Народився ювіляр у робітничій сім'ї в місті Лодзі. На перший погляд, звичайна біографія: школа, навчання у 1971-1976 роках в університеті рідного міста, де під керівництвом доктора історичних наук, професора Богдана Барановського успішно захистив магістерську роботу «Сільська корчма в Польщі у XVIII столітті». По тому була служба у війську, праця в школі та робота над кандидатською дисертацією. У 1985 році науковцю-початківцю посміхнулася доля, він пройшов за конкурсом на посаду асистента кафедри історії медицини і фармації медичної академії в місті Лодзь.

Очевидно, вдалий початок науково-педагогічної кар'єри Тадеуша Срогоша був обумовлений тією обставиною, що під керівництвом професора Б. Барановського він успішно завершив роботу над кандидатською дисертацією «Działalność niekarnych oddziałów wojskowych na terenie wojewodstw Łęczyckiego i Sieradzkiego oraz ziemi wieluńskiej w XVII wieku», яку захистив 19 грудня 1985 року. Після цього посів посаду ад'юнкта по кафедрі історії медицини і фармації. На 1989 рік приходить його стажування у Софії.

Наполеглива праця на науковому полі дала свої плоди. 24 жовтня 1994 року, на підставі загального наукового доробку і виконаної праці «Проблеми санітарно-гігієнічної діяльності адміністрації Речі Посполитої в станіславівський період» Тадеуш Срогош отримав науковий ступінь доктора історичних наук (доктора габлітованого).

У медичній академії науковець працював до 1996 року. За час праці у вузі отримав відзнаки другого і третього ступенів за наукову і викладацьку діяльність.

У 1991 році Т. Срогош увійшов до складу Товариства історії медичних наук ПАН, а в 1993 році – до складу Редакційного комітету наукового часопису «Сучасна медицина. Дослідження історії медицини», що видається Інститутом історії ПАН. У 1993 році його премійовано фундацією «Humanitas et Scientia». Починаючи з 1995 року він – закордонний член Білоруського товариства історії медицини. У 2001 році Тадеуш Срогош став першим, кого обрано почесним закордонним членом Південного осередку Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України. Науковець є почесним членом Товариства дослідників «Wieniawa», заступником голови фундації «Humanitas et Scientia», заступником голови

Ченстоховського відділення Польського історичного товариства.

Починаючи з 1996 року, він пов'язав свою науково-педагогічну кар'єру з Вищою педагогічною школою в Ченстохові (нині – Академія імені Яна Длугоша). У 1997 році Т. Срогош обраний професором надзвичайним (на посаді професора), а з 1998 року очолив кафедру дидактики і методології історії (нині – кафедра методології та історії історіографії). У 1999 році він очолив дослідницьку групу з вивчення історії Східної Європи. У період 1999-2004 років перебував на посаді декана філологічно-історичного факультету (переобраний на другий термін у 2002 році, але у 2004 році, обстоюючи власну позицію, подав у відставку). У 2005 році у Бельведерському палаці Президент Республіки Польща Александр Квасневський вручив Т. Срогошу атестат професора. За час роботи на новому місці він неоднократно був удостоєний різноманітних наукових нагород навчального закладу, а також став членом Європейського товариства історії медицини (штаб-квартира в Страсбурзі), членом Товариства історії методології науки ПАН, нагороджений «Срібним хрестом за заслуги» (2002 р.). У 2007 році науковець нагороджений медаллю «Національної освітньої комісії», а у 2009 році отримав «Золотий хрест за заслуги». У вересні 2012 року Т. Срогош став членом Головної ревізійної комісії Польського історичного товариства.

Його наукові зацікавлення пов'язані з історією повсякденності та охороною здоров'я, минувшиною польського війська, а також історією науки і методологією історії. Дослідження тематики часів першої Речі Посполитої увінчалися працями стосовно Великого князівства Литовського і України, а також стосунків польсько-литовської держави із сусідами. У своєму науковому доробку Тадеуш Срогош має близько 150 праць. Він – автор низки монографій: «Problemy sanitarno-zdrowotne w działalności administracji Rzeczypospolitej w okresie stanisławowskim» (1993), «Dżuma ujarzmiona? Walka z czarną śmiercią za Stanisława Augusta» (1997), «Pomoc weteranom, rannym i chorym na ziemiach polskich w latach 1806-1807» (2001), «Między biologiczną egzystencją człowieka w dziejach a historią nauki» (2003), «Żołnierz swawolny. Z dziejów obyczajów armii koronnej w XVII wieku» (2010).

Вчений активний учасник міжнародних наукових конференцій в Україні. Так, на 1997 рік приходить його перший досвід участі в наукових заходах на теренах нашої держави. У Херсоні, в рамках Шевченківських днів на Херсонщині відбулася міжнародна науково-практична конференція «Заселення Півдня України: проблеми національного та культурного розвитку». До міста на Дніпрі прибули науковці США, Канади, ФРН, Республіки Польща та всіх регіонів України. Т. Срогош виступив із доповіддю «Запобіжні міри проти чуми на теренах Південної України за царювання Станіслава Августа Понятовського» [2]. Участь у конференції мала своїм наслідком не лише те, що Т. Срогош знайшов у місті над Дніпром стимули для подальшого дослідження маловідомих сторінок історії України, але й щирою товариша в особі декана Є. Сінкевича. На 1998 рік приходить візит декана історичного факультету з Херсона до Ченстохови. Не забарився відповісти на приватне запрошення відвідати в черговий раз Херсон і Т. Срогош. Своє враження від Херсонщини, її степів, морів, плавнів та ланів польський вчений виклав у «Інформаційному бюлетені», що ознайомив польських студентів та викладачів із мальовничим куточком «далекої України» [3].

Встановлення контактів з українськими колегами, яке відбулося під час конференції в Херсоні, обумовило участь науковця у науковому зібранні, що відбулося роком пізніше у Дніпропетровську. Вчений запропонував увазі учасників свою доповідь на тему: «Внесок лікарів-німців у цивілізаційний розвиток окраїнних земель Речі Посполитої у другій половині XVIII ст.» [4].

Взаємодія Т. Срогоша із деканом історичного факультету Херсонського державного університету Є. Сінкевичем дозволила не тільки підготувати низку спільних проектів (організація археологічних практик українських і польських студентів у Криму та Золотому Потоці), але й, у кінцевому результаті, привела до підписання між двома навчальними закладами договору про співпрацю. До участі в черговій міжнародній конференції у Херсоні науковець залучив і свою аспірантку Анну Чернецьку-Габерко [5], а згодом і аспіранта Норберта Моравця. Наступний візит вченого до Херсона у 2001 році теж був

пов'язаний із участю в черговій міжнародній конференції, де він запропонував увазі присутніх доповідь на тему «Проти епідемічна діяльність лікаря Яна Ружанського на кордоні з Туреччиною і Росією в 1783 році» [6].

Представляє інтерес участь Т. Срогоша у міжнародній конференції, організованій у Ченстохові (Золотому Потоці), предметом якої була історія середньовічних замків на теренах Європи, в тому числі й України. Неабиякий інтерес у присутніх викликала його доповідь «Замок у Тембовлі у XV – XVII столітті і його функції в регіоні», яку він підготував разом із своїм учнем Рафалом Стенпенем [7].

Достатньо плідним у дослідженні минувшини України видався для Т. Срогоша 2005 рік. Не оминув він своєю увагою опубліковану В. С. Савчуком і М. В. Поляковим монографію, присвячену історії університетської освіти. Його зважені і компетентні оцінки доробку українських вчених знайшли відображення у спеціальній рецензії, опублікованій у «Kwartalnik Historii Nauki i Techniki» [8]. У знаному столичному науковому виданні вийшла його розвідка стосовно гайдамацького руху [9]. Сучасним дослідженням місцевих адміністративно-самоврядних органів на українських теренах Речі Посполитої в другій половині XVIII століття була присвячена доповідь вченого на черговій міжнародній науковій конференції у Херсоні [10].

На початку XXI століття ціла низка проблем історії України стала предметом дослідження польських науковців. У наукових часописах Республіки Польща достатньо місця посідає проблематика, присвячена українським теренам часів Першої та Другої Речі Посполитої, складним українсько-польським взаєминам часів Другої світової війни і повоєнного періоду. Не залишився осторонь і Тадеуш Срогош [11].

Численні наукові форуми в Херсоні та Миколаєві мали своїм наслідком те, що

сформувалося коло українських і польських науковців, яких об'єднало спільне дослідницьке зацікавлення минувшиною двох народів-сусідів. Занепад після Помаранчевої революції дослідницького центру в Херсоні не припинило активну співпрацю. Її центром, на певний час, стало місто Умань, де розвивали співпрацю історики місцевого університету і польські науковці з Ченстохови, Гнезно, Ланьцута. Завдячуючи участі в українсько-польському діалозі, Т. Срогош поглибив свої наукові пошуки стосовно причин поразки гайдамацького руху [12]. Із легкої руки Т. Срогоша активну співпрацю з Чорноморським державним університетом імені Петра Могили здійснюють науковці Академії імені Яна Длугоша: Марек Ніта, Юля Дзівокі, Беата Урбанович. Перебування в Академії імені Яна Длугоша українських істориків Ф. Г. Турченка і Є. Г. Сінкевича дало початок співпраці дослідників із Запоріжжя та Ченстохови.

Професійна взаємодія сприяє встановленню тісних дружніх відносин між українськими та польськими вченими. Така дружба розвиває толерантне ставлення до минувшини двох народів. На підставі широкого джерельного пошуку Т. Срогош виявив приклади спільних дій наших предків [13]. У цьому ж контексті виконане спільне дослідження Т. Срогоша і Є. Сінкевича, що вийшло друком у «Чорноморському літописі» [14]. На даний момент в одному із київських наукових журналів готується до друку стаття, стосовно постатей козаків у творчому доробку Людвіка Кубалі.

Отже, наприкінці маємо відмітити, що відомий польський учений Тадеуш Срогош є не тільки самовідданим вченим-дослідником – професіоналом, науковцем із великої літери, а й просто порядною людиною, яка здійснила значний внесок у розвиток польської науки, становлення партнерських відносин із вченими інших держав і, зокрема, України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Сінкевич Є. Г. Із нагоди 50-річного ювілею дослідника медицини Тадеуша Срогоша / Є. Г. Сінкевич // Південний архів. Історичні науки : збірник наукових праць. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2002. – Вип. 9. – С. 136-137.

2. Срогош Т. Предохранительные меры против чумы на территории Южной Украины в царствование Станислава Августа Понятовского / Т. Срогош // Заселення Півдня України: проблеми національного та культурного розвитку. – Херсон : Айлант, 1997. – Ч. 1. – С. 206-207.
3. Srogosz T. Na dalekiej Ukrainie / Т. Srogosz // Biuletyn Informacyjny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. – 1998. – nr. 7. – S. 33-35.
4. Срогош Т. Вклад врачей-немцев в цивилизационное развитие окраинных земель Речи Посполитой во второй половине XVIII в. / Т. Срогош // Украина-Германия: экономическое и интеллектуальное сотрудничество (XIX – XX вв.). – Днепрпетровск : Изд-во ДНУ, 1998. – С. 80-84.
5. Срогош Т. История Подолья в творчестве Антона Иосифа Ролле / Т. Срогош, А. Чернецкая-Хаберко // Південний архів. Історичні науки: Збірник наукових праць. – Херсон : Айлант, 1999. – Вип. 2. – С. 46-53.
6. Срогош Т. Противоэпидемиологическая деятельность доктора Яна Ружанского на рубеже Речи Посполитой с Турцией и Россией в 1783 году / Т. Срогош // Південний архів. Історичні науки: збірник наукових праць. – Херсон : Вид-во ХДПУ, 2001. – Вип. 5. – С. 15-19.
7. Srogosz T., Stępień R. Zamek w Trembowli w XV – XVII wieku i jego funkcje w regionie // Zamki i przestrzeń społeczna w Europie Środkowej i Wschodniej / red. M. Antoniewicz. – Warszawa, 2002. – S. 419-427.
8. Srogosz T. M. V. Poljakov, V. S. Savczuk: Klasyczny uniwersytet. Evolucja, sučasny stan, perspektivy. Kijev 2004 «Gieniaza», ss. 414+nlb. 2, tab.; // Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, R. 50, 2005, nr. 2, s. 259-262.
9. Срогош Т. «Страшний Юзеф» – генерал Юзеф Стемпковський і його боротьба з гайдамаками в 1768-1771 рр./ Т. Срогош // Київська старовина. – Київ, 2005. – № 2 (362). – С. 60-74.
10. Srogosz T. Kształtowanie się nowożytnych lokalnych organów administracyjno-samorządowych na ukraińskich terenach Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVIII wieku // Південний архів. Історичні науки: Збірник наукових праць. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2005. – Вип. 20. – С. 8-11
11. Srogosz T. Początki budowy stronnictwa królewskiego na Ukrainie przez Józefa Gabriela Stempkowskiego (koniec lat sześćdziesiątych – początek siedemdziesiątych XVIII w.) / Т. Srogosz // Przegląd Nauk Historycznych, R. 5, 2006, nr 1 (9), s. 171-183.
12. Pokonanie hajdamaków jako podstawa znaczenia Józefa Gabriela Stempkowskiego na prowincji szlacheckiej // Українсько-польський науковий діалог в Умані : Збірник наукових праць. – Умань – Гнезно – Ланьцут – Ченстохова, 2009. – С. 195-204.
13. Срогош Т. Українська і подільська дивізія під час вторгнення російської армії до Речі Посполитої в 1783 році / Т. Срогош // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2009. – С. 133-137.
14. Сінкевич Є., Срогош Т. Контакти Речі Посполитої з Новоросійською губернією (в контексті анексії Криму) / Є. Сінкевич, Т. Срогош // Чорноморський літопис. Науковий журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2011. – Вип. 4. – С. 80-86.

РЕЦЕНЗЕНТИ: д.і.н., професор **Г. В. Боряк**; д.і.н., доцент **О. П. Тригуб**.